

Musikaliska synpunkter på en revision av Den svenska psalmboken 1986

ANDERS DILLMAR

För bara 35 år sedan närmade sig den långa revisionen av 1937 års svenska psalmbok sin fullbordan. Musikaliskt hade arbetet startat redan under 1950-talet och med Bo Setterlinds stridsskrift *Psalmer i atomåldern* kom också startskottet för det textliga nyskapandet.¹ Arbetet tog sig olika vägar under resans lopp, inte minst genom att det kom att få en från början otippad ekumenisk prägel. Många svenska kyrkor och samfund behövde förnya sina sångsamlingar. Ett slutligt förslag till ny psalmbok för Svenska kyrkan presenterades av den statliga Psalmbokskommittén 1985 och därefter återstod vissa smärre justeringar enligt regelsystemet.

Tyvärr blev dessa sena justeringar inte i alla avseenden helt lyckade, i synnerhet när idén om ett ”rörligt” tillägg ströks. Den gräns som psalmbokskommittén hade försökt upprätthålla genom att föreslå en psalmbok med ett supplement gällde enligt utredningstexten ”förmodad livslängd”.² Psalmboken ansågs inte kunna ha prägel av experimenterande och därför krävdes ett supplement. Det skulle dock inte betraktas som ”uppsamlingsplats för sekunda psalmer och sånger”, innehållet var istället tänkt att ”prövas” under en bestämd tid. Här skulle därför finnas både ”svårare” samtida psalmer och

1 Under 1950-tal arbetade föreningen *Collegium Musicum* i Stockholm med en rytmisk revidering av de äldre psalmmelodierna, se Dillmar 2015b, s. 156ff. Kritik mot psalmbokens texter framfördes i Olofsson 1958 och Setterlind 1960. Det kyrkligt ekumeniska perspektivet växte fram under 1970-talet och resulterade i 325 gemensamma psalmer för alla kyrkor. Denna artikel bygger i hög grad på resonemang och källor i Dillmar 2015d.

2 SOU 1985:17, särskilt avsnittet 7.6 och 9.

enklare visor av olika typer. Supplementet var tänkt att revideras ”kontinuerligt” genom nya utgåvor, nyskapandet av text och musik skulle också stimuleras. I ett radioprogram hösten 1985 hävdade psalmskommitténs ordförande Olle Nivenius och den musikaliskt huvudansvarige Harald Göransson gemensamt att ”Det är väldigt viktigt, menar vi, att psalmskapandet fortgår, så att det inte som tidigare så ofta har skett, stannar av efter att en ny psalmbok har kommit ut.”³ Ett ”pastoralliturgiskt institut” föreslogs därför genom en handläggartjänst på heltid kunna arbeta med frågor kring liturgi, hymnologi och kyrkoarkitektur.

Den musikaliska kritiken mot att kyrkomötet strök supplementet blev hård och visade sig så småningom till viss del även befogad. Flera av supplementets sånger som överfördes till psalmboken 1986 används enligt författarens erfarenhet numera mycket sällan. Psalm-bokskommittén ansåg sig naturligtvis inte ha åstadkommit en fullkomlig produkt av evighetsvärde och föreställde sig en revision inom något halvsekel med utgångspunkt i de supplement som under tiden skulle ha provats. Men psalmbokens hållbarhet förkortades troligen genom att ett antal dagsländeartade sånger togs med samtidigt som andra av mer gedigen art försvann. Detta påstående motsägs inte av att psalmboken verkligen uppskattades och lovordades då den var ny, många beskrev den som ”stimulerande”, ”omväxlande” eller ”den bästa sångbok kyrkan haft”.⁴ Den nya psalmboken kom att stimulera psalmsången och bidrog till ett trendbrott enligt en undersökning av Bengt Olof Engström. Idag framstår läget dock som något mindre entusiastiskt.

Några av de utrensade psalmerna har återkommit i de psalmbokstillägg som senare presenterats i syfte att pröva nytt material – *Psalmer i 90-talet* respektive *Psalmer i 2000-talet*. Här finns rimligen material som bör kunna ingå i en reviderad psalmbok. Men sådant bör också hämtas ur de många andra sångsamlingar för olika åldrar som används i olika sammanhang. Det måste betraktas som ett bra

³ ”Se din konung kommer till dig”, SR1 4/10 1985.

⁴ Engström 1997; Erséus 1997.

beslut av kyrkomötet att nu särskilt vilja arbeta med ungdomspalmer.⁵ Vad av allt detta som till slut ska rymmas i en psalmbok är däremot en komplex fråga.

Psalmer och liturgiska sånger ligger mycket djupt i medvetandet hos kyrkobesökare. Arbetet med 2017 års Kyrkohandbok skapade tyvärr en förtroendekris. En som själv var med i det arbetet har sammanfattat lärdomen av detta på följande sätt: "Maybe the best lesson our successors can take from what we have done is how *not* to handle such work in the future."⁶ En psalmboksrevision kräver troligen ännu större varsamhet, psalmerna är mer betydelsefulla för svenska folket än de liturgiska sånger en kyrkohandbok innehåller. Visserligen får Svenska kyrkan nu ta egna beslut om allt, men det kräver stor lyhördhet under processens gång. Upphovsrättslagstiftningen måste också beaktas, vilket bland annat försvårar en revision av texterna.⁷

Det finns mycket att lära av tidigare psalmboksrevisioner i Sverige. Visserligen har inte alla sådana har lett fram till en ny psalmbok, men alla erbjuder viktiga lärdomar. Finns det misstag som går att undvika? Finns det modeller att återanvända? Samtidigt kräver vår tid också nya grepp och målformuleringar. Den mest grundläggande frågan är kanske vad en psalm egentligen är och ska vara i framtiden, både innehållsligt och funktionellt, om den på något sätt skiljer sig från andra typer av sånger.⁸ Kan den frågan besvaras går det också att avgöra i vilken mån det behövs nya psalmer.

I ett revisionsarbete måste många olika experter och rådgivare involveras. Arbetet är alldeles för komplicerat för att helt överlåtas

5 Svenska kyrkans kyrkomöte har i anslutning till motion 2019:36 uppdragit åt kyrkostyrelsen att arbeta särskilt med nyproduktion av "psalmer och sånger med svenskkyrklig teologi, som tilltalar ungdomar och kan vara ett bidrag till arbetet med en kommande psalmboksrevision." <https://www.svenskakyrkan.se/kyrkomotet/gudstjanstutskottsbeslut>.

6 Nelson 2019, s. 234.

7 Svenska kyrkan arbetar när detta trycks med en "förstudie" på nationell nivå, gällande en ny psalmbok, <https://www.kyrkanstidning.se/nyhet/nu-tas-forsta-stegen-mot-ny-psalmbok>

8 Jfr Lundberg 2018b.

åt en mindre grupp tjänstemän, en sådan konstellation kommer troligen att misslyckas få igenom sitt arbete. Både texter och melodierna ”ägs” ju av väldigt många människor som därför på något sätt bör få vara med och påverka. 1986 års psalmbok växte fram genom försöksverksamhet och provutgåvor. Hur ser en optimal balans ut idag mellan experter och brukare? Modeller för detta måste tänkas igenom noga. Det är inte så lyckat att kyrkomötet eller andra instanser ändrar i slutskedet, sådana ändringar blir lätt förhastade och ogenomtänkta.

Arbetsmodeller är en sak, men för att nå framgång krävs klara riktlinjer och kriterier för vad man vill uppnå. Att formulera sådana utgör ett särskilt viktigt led i det förberedande arbetet. Det är många hänsyn som ska tas – vilka personer ska exempelvis få vara med och formulera syftet? – samtidigt som målet måste bli tydligt.

Psalmpedagogik idag

Kritiken mot den nuvarande psalmboken måste analyseras och värderas, den bör inte köpas rakt av. Här finns rimligen både viktiga och oviktiga synpunkter, kunskap och okunskap. En del av kritiken bottenar högst sannolikt i ett bristfälligt pedagogiskt arbete kring psalmer i församlingarna. Redan 1967 påpekade den amerikanske hymnologen Armin Haeussler att ”Involved in the struggle for better hymnody is not only the securing of texts and tunes of highest quality, but also the educational techniques needed to teach them to young and old.”⁹

Frågan är om kyrkan kanske *redan idag* kan använda de redskap den äger på ett bättre sätt? Allt i psalmboken ska ju inte bytas ut. Skolan lär knappast ut psalmer längre och SR/TV har i hög grad upphört med dem utom vid vissa gudstjänster.¹⁰ Hur kan kyrkan själv i ett sådant läge stärka sin sångskatt? Vilken kunskap har egentligen församlingspräster och kyrkomusiker om psalmer? Involveras de

⁹ Haeussler 1967, s. 171.

¹⁰ Påståendet äger giltighet trots att statistik på SR:s sidor ger P2:s ”Andliga sånger” bland de högsta lyssnarsiffrorna i kanalens utbud.

senare i konfirmandarbetet? Får äldre personer i församlingen bekanta sig med nya psalmer eller sjungs enbart de redan välkända? Det saknas inte gediget material för att utvidga kunskaperna, men används detta?¹¹ Kan kyrkomusikern säga något om en melodi som ska sjungas i en gudstjänst? Kan prästen i sin predikan anknyta till och levandegöra någon av de sjungna psalmernas text? Många kyrkobesökare har mycket diffusa kunskaper på området. Hur presenteras och används psalmskatten i barn- och ungdomsarbetet? Situationen tycks bättre i andra (nordiska) länder. Vad kan vi lära av dem?

De pedagogiska ambitionerna framstår ibland som tydligare i historien. Exempelvis lämnade Anders Fryxell, historiker och lektor vid Karlstads gymnasium, våren 1816 in en skrivelse till den Kungliga uppfostringskommittén där han föreslog att en koralbok skulle utarbetas med en annan numrering än i psalmboken.¹² Idén var att börja med ”de lättfattligaste och allmännast brukliga” melodierna, för att fortsätta ”till de mindre kända och sluteligen till de mest sammansatta och chromatiska Melodierne”. Kungliga Musikaliska akademien kommenterade skrivelsen och hävdade att ungdomar borde undervisas ”i Choralernes sjungande efter noter” enligt ”en godkänd och stadgad metod”. På så sätt skulle de kunna hjälpa övriga gudstjänstbesökare och utveckla psalmsången i församlingarna, vilken beskrevs som ”sinnesförädlande” och smakutvecklande. Till detta kom de teologiska kunskaper som psalmerna förmedlade. Så småningom instämde Uppfostringskommittén i Fryxells skrivelse och önskade att Musikaliska akademien snarast skulle påbörja också en lärobok i notläsning – inte bara en koralbok. Psalmsången ingick då alltså i ett större musikaliskt och teologiskt sammanhang. Redan 1695 års psalmbok – den första i rikstäckande syfte – hade inrymt inte bara liturgiska psalmer utan också psalmer för exempelvis resande personer. Målet med detta var att psalmboken skulle bli en

11 Exempelvis den gedigna *Psalternas väg. Kommentar till text och musik i den svenska psalmboken*, 2014–19, 4 band. Bland 2010 års initiativtagare till utgåvan bör nämnas Torgny Erséus.

12 Om Fryxells skrivelse till uppfostringskommittén 22/2 1816, se Dillmar 2001, s. 284f..

bok ”för alla”, ”omnibus”, enligt utgåvans tryckta motto.¹³ Samma ambition präglade också Johan Olof Wallin, som 1816 formulerade att en välinrättad psalmbok borde vara ”allom allt, allas tillhörighet och allas tillhörighet”.¹⁴ Psalmerna utgjorde ”en national-egendom” och vare sig texter eller melodier fick ”saklöst förskingras”. För de senare kom prästen Johan Dillners utgåva *Psalmodikon* (1830) att få mycket stor betydelse genom användning av en enkel sifferskrift för melodierna, vilket kombinerades med ett mycket enkelt stränginstrument som vem som helst kunde bygga hemma.¹⁵ Man insåg att melodier måste läras ut och in. Under de följande 150 åren gjorde kantorer – som ofta också var skollärare – avgörande insatser för psalmsången. Nu är situationen en annan, ytterst få kyrkomusiker arbetar i skolan. Hur förmedlas psalmer och deras melodier idag?

1957 års utgåva *Koralmusik* – pådriven av musikkforskare och kyrkomusiker i den Stockholmsbaserade föreningen *Collegium Musicum* – hade uttalat pedagogiska syften att förnya den svenska församlingssången.¹⁶ Detta skedde dock inte enbart genom en utgåva utan underbyggdes med inspelningar, kurser och radioprogram. Inte sällan erbjöds detta på församlingsnivå i olika stift. Utgåvan fick därigenom ett mycket starkt genomslag både ekumeniskt och internationellt, den beskrevs ibland som ”kyrkokörernas Bibel”. I den pedagogiska idén ingick att sångerna skulle sjungas växelvis av kör och församling, så kallad *alternatim*. Församlingen betraktades som mycket viktig och behövde förberedas vid församlingsaftnar och andra samlingar. Uttryckligen tog man avstånd från ”lättköpt popularitet i det musikaliska” och ville hellre engagera andra ”musikaliska kraftkällor”. För en förnyelse spelade även utgåvan *Kyrkovisor (för barn)* 1960 en mycket viktig roll.

En hel del av detta finns i vår nuvarande psalmbok från 1986, som även den bars av pedagogiska ambitioner. Tyvärr tycks de senare

13 Eckerdal 1990, s. 6.

14 Lövgren 1964, spalt 730.

15 Dillmar 2001, s. 432ff.

16 Dillmar 2015d, s. 56ff.

dock ha tryckts undan av de stora organisatoriska förändringar som skiljandet av stat och kyrka innebar. Arbetet med psalmer var långt intensivare fram till att psalmboken antogs än det blev därefter. Kanske berodde det även på att det under lång tid i praktiken inte efterfrågades något nyskapande och att intresset för psalmer därmed mattades? Psalmbokskommitténs förslag om ett fortsatt arbete togs inte på större allvar och det pedagogiska ansvaret överläts istället på enskilda och förlag. Innehållet i *Psalmer i 90-talet* hade i hög grad presenterats redan under psalmbokskommitténs tid. Följande utgåva – först nästan tjugo år efter psalmboken – erbjöd visserligen mer av nyskapande men var onekligen sent tillkommen.

2019 förverkligades en kommentarserie i 4 band till hela *Den svenska psalmboken*, inklusive innehållet i *Psalmer i 2000-talet* och det så kallade ”Verbums tillägg” 2003 (701–800). Utgåvan är ett fantastiskt pedagogiskt redskap. Värdefulla pedagogiska idéer kan även hämtas från andra länder.¹⁷ Den evangeliskt-lutherska psalmboken *Evangelisches Gesangbuch* 1994, avsedd för det nordelbiska området i Tyskland, innehåller exempelvis inte bara ett sedvanligt register med uppgifter om poeter och kompositörer utan även en intressant historisk orientering. Här kan kyrkobesökare och andra som så önskar lära sig en hel del om psalmsångens långa historia. Men historia är inte bara årtal och kronologi, i kyrkans sammanhang präglas den också av olika teologiska riktningar som lyft fram och poängterat olika aspekter av den kristna tron. Psalmhistorien är dessutom påverkad av de olika musikstilar som förekommit under olika tidsperioder. Allt detta beskrivs kortfattat i denna historiska orientering och den nyfikne ges därigenom möjligheter att närma sig psalmerna från fler utgångspunkter än den egna upplevelsen, vilken ofta ges en alltför stor betydelse. En psalmtext och dess melodi kan knappast enbart bedömas utifrån om den ”känns rolig att sjunga”. Att få lära sig helt nya saker kan däremot bli en motivation för engagemang.

Tyvärr nämns ingenstans i det svenska kyrkomötets uttalande om undervisning 2019 att sånger och psalmer ofta bygger på Bi-

17 Ett exempel är *Salmesang. Grundbog i hymnologi* 2014.

belns berättelser och på olika sätt tolkar kristen tro.¹⁸ Här finns uppenbarligen en bortglömd men stor framtida möjlighet!

Behövs en ny (psalm)bok?

Trots den överskådliga situation det skapar, är det i grunden något positivt när nya sånger och psalmer kommer till. Det är ett tecken på att den kristna tron är angelägen och behöver få nya textliga och musikaliska uttryck. För att denna förnyelse ska kunna berika kyrkans gudstjänster är det nödvändigt att fler sångsamlingar än psalmboken då används. 1969 års Psalmbokskommitté förutsåg detta och föreslog kontinuerligt utgivna psalmbokstillägg. Inte heller Kyrkoordningen är låst vid psalmboken, den kräver bara att *Den svenska psalmboken* faktiskt används.¹⁹ Men vilka sånger ska då den "egentliga" psalmboken rymma? Är den framför allt en antologi med historiskt material, dit kanske även 1900-talet numera kan räknas? Kan i så fall 1986 års urval ytterligare en tid utgöra huvudpsalmbok? Frågan är inte oväsentlig i en tid då församlingarnas ekonomi krymper.

Räcker det kanske i så fall att ge ut nya tillägg? Vad ska dessa innehålla? Saknas det psalmer för någon åldersgrupp eller något sammanhang? Behöver också de äldre få sjunga om sin tro med hjälp av nya formuleringar? Är behovet störst när det gäller nya barn- och ungdomspsalmer? Antalet sådana i 1986 års psalmbok är ganska litet och har motiverat nya utgåvor, vilka det finns ett stort antal av. Risken är ganska stor att ungdomspsalmer i en reviderad ny psalmbok kommer att vara föråldrade redan den dag då utgåvan lämnar tryckeriet. Är det optimala alltså att fortsätta med psalmbokstillägg i kombination med en mer historiskt präglad psalmbok?

Numera är det inte ovanligt att sångtexter projiceras på en kyrkvägg och frågan kan upprepas: "Behövs det en ny psalmbok?" Räcker det egentligen inte bara med en projektor? Frågeställningen diskutere-

¹⁸ Kyrkomötets uttalande om undervisning, 20 november 2019. <https://www.svenskakyrkan.se/kyrkomotets-uttalande-om-undervisning>.

¹⁹ *Kyrkoordning* [2000], 18 kap § 4, även *Kyrklig kungörelse 1986:2*.

rades 2006 av Per Olof Nisser och Sven-Åke Selander, vilka påminde om det tämligen statiska psalmboksbegrepp som präglat historien.²⁰ De beskrev en revision av psalmboken 1986 som ”stelbent och ekonomiskt krävande”. Ur vad de kallade ett ”bruksboksperspektiv” föreslog de istället att nya psalmbokstillägg med ”samtidens nyskrivna psalmer” skulle ges samma status som psalmboken. En bok tycks därmed vara förutsatt.

För att alla ska kunna delta i en sång bör den presenteras med en notbild, som ju ger en ganska lättfattlig grafisk representation av melodin. Det kräver ingen större notläsningsförmåga för att kunna utläsa om melodin går ”upp eller ner” och hur rytmen ser ut. Enbart sångtexten är otillräcklig, oavsett om den är tryckt i ett programblad eller projicerad på en kyrkvägg. I synnerhet behöver nog den som aldrig tidigare hört en viss sång få en notbild. I annat fall skapas lätt en utanför-känsla, tvärt emot den grundläggande lutherska idén att psalmsång är hela församlingens gemensamma sång.

En annan aspekt som lätt går förlorad när sånger projiceras på en kyrkvägg är den symboliska kraft som ligger i ett bestämt urval av sånger. Urvalet representerar och presenterar kyrkans teologi. Att få hålla en sångbok medan man sjunger blir ett synligt tecken på delaktighet i detta sammanhang. Även mindre goda sångare och ”brummare” är delaktiga i detta bara genom att de håller en sångbok och kanske följer med i texten tyst – trots att psalmsång inte främst är skönsång utan något för alla. Även om texten syns bra på en kyrkvägg och projiceringen bidrar till en bra sånglig kroppshållning representerar urvalet främst det lokala och inte något större sammanhang på samma sätt som tryckta utgåvor gör. Detta är troligen en viktigare aspekt av en tryckt sångbok än många föreställer sig.

²⁰ Nisser och Selander 2006, s 32ff.

Revidering

Men om behovet då främst är nya ”provpsalmer”, vad bör då göras med de psalmer som känns föråldrade i 1986 års psalmbok? Språket är troligen den främsta faktorn för denna upplevelse. Äldre poetiska uttryck bör samtidigt inte räknas ut som passé, de kan också markera en samhörighet med äldre generationer och med historien. De heta diskussionerna om moderniseringen av Johan Olof Wallins 1800-talspsalmer vid 1980-talets början visade att även äldre textliga uttryck kan fylla en viktig funktion.

Ändå är vissa psalmtexter problematiska av olika skäl. Om de har en väl insjungen melodi bör det noga undersökas om texten kan revideras eller nyskrivas. Kanske kan de sedan presenteras i ett psalmbokstillägg? Idén är inte oprövad, *Psalmer i 2000-talet* inleds exempelvis med en ny version av en äldre psalm. Psalmbokens förnyelse handlar ju inte sällan om att bevara äldre melodier! Det är fascinerande att följa en psalmtexts olika utformningar genom historien. Den etablerade melodiskatten bör värnas. Detta gäller också många av de svenska nyskapade melodierna från andra hälften av 1900-talet. Skulle detta musikaliska uttryck försvinna gör vi oss fattiga, tänk exempelvis på Bäckes melodi *Du som gick före oss* (*Den svenska psalmboken* 1986:74). Det är i grunden en olycklig väg att byta ut sådana melodier mot mer ”lättsmälta”.²¹ Kanske kan tvärtom vissa nyskapade melodier som fick stryka på foten 1983 återtas? Utrensningen berodde då i hög grad på att antalet ansågs för stort, ibland även på teologiska formuleringar som nu borde kunna revideras. Några av dessa melodier kan också behöva nya ackompanjemangssatser, vilket för övrigt också gäller flera av psalmbokens melodier.

Musikstilar avlöser varandra ganska tätt. Under arbetet med vad

21 Exempelvis har den katolska gudstjänstboken *Cecilia* enligt min åsikt något olyckligt ersatt Sörensons melodi i Sv Ps nr 482 *Salig du* (C 123), Edlunds i 392 *Det helga bröd* (C 164) samt Milvedens i 425 *Tidens mått* (C 215). Det är svårt att se konsekvens i detta eftersom andra nyare melodier bevarats och eftersom *Cecilia* även har helt nyskrivna melodier med starkt modal karaktär (C 258 *En källa brister fram*).

som blev 1986 års psalmbok försvann den tidigare ganska enhetliga musikaliska karaktären på psalmer. Även om brokigheten utgör en utförandemässig utmaning (för kyrkomusiker), är det viktigt att eftersträva många olika musikaliska uttryck – även helt nya sådana. Samtidigt är det omöjligt att låta en psalmbok eller ett tillägg i sin helhet präglas av samtidens musik. Den skulle då snabbt kännas utdaterad.

En förnyelse kan ske genom internationellt kända melodier som ännu inte fått någon svensk text. Här finns en mycket stor skatt att ösa ur! Popularitetskriteriet är dock förrädiskt. Det vore djupt olyckligt om allt nytt skulle bli präglad av Hillsong, Passion, Jesus Culture eller någon annan populärmusikalisk gren, hur spridd musiken än är. Både på individ- och gruppnivå pågår inom dessa rörelser en kritisk diskussion om den egna musiken.²² Den uppfattas ibland som alltför homogen, här talas därför både om ”rehymn” och ”modern hymns”.

Det är inte trovärdigt att motivera så kallad populär eller ”folklig” musik med att detta skulle vara en evangeliskt luthersk princip – trots att så skedde under arbetet med Kyrkohandboken 2017.²³ För 1500-talets reformatorer gällde att predikan skulle ske på ”folkspråket” för att förstås, vilket då inte var någon ny idé. Den principen hade inget med musik att göra. En lutherskt musikalisk princip – även i nyskapandet – är snarare att i vid bemärkelse ha respekt för traditionen. Luther använde själv latin i vissa gudstjänstordningar och -sånger. Visserligen tycks musiken för honom ha haft sin viktigaste roll i missionerande sammanhang, vilket han åtminstone under 1520-talet uppfattade den allmänna gudstjänsten vara.²⁴ Både troende och tvivlare befann sig ju i gudstjänsten, en blandning som finns även idag. Musikens potential att skapa förundran kombinerades i hans estetik dock med ett starkt kvalitetskrav.²⁵ Särskilt konstmusiken uppfattades som bön och lovprisning – så

²² Ingalls 2018, ex. s. 214. Se även Porter 2017.

²³ Appelqvist 2014, s. 21f.

²⁴ Lundberg 2018a, s. 131.

²⁵ Christoffersen 2019, s. 21ff.

länge den återspeglade livets tvetydighet och uttryckte en ”korsets teologi”.

Ännu viktigare än språk och musik är kanske därför en välgrundad teologi. Några av 1900-talets psalmtexter har tyvärr hunnit bli teologiskt tvivelaktiga. Det stör möjligheten att kunna sjunga dem och har därför en påtaglig musikalisk dimension. I psalmen ”Ljus som liv åt världen gav” (331) formuleras numera icke trovärdiga föreställningar om judendomen. Även äldre texter är ibland problematiska. I vilket avseende gäller det att med 1800-talet ”tränga sig fram” för att inte himlen ska gå förlorad (265) och i vilket avseende är det sant att Gud ”inget begär” (357) av oss? Sådant blir lätt förvirrande när uttrycken förekommer i en samma sångbok. Samtidigt är en viss spännvidd också rimlig, att förenkla gudsbegreppet genom att neutralisera alla ”manliga” beteckningar för Gud är att våldföra sig på texterna. Snarare bör sådana uttryck balanseras upp och kompletteras genom fler texter med kvinnliga perspektiv. Är det inte dags att åter få sjunga den ursprungliga texten av ”Bred dina vida vingar” (191) med kycklingen som kan gömma sig under Jesu vingar, liksom ”Blott en dag” (249) med modershjärtat?²⁶ Genusvetenskapens frågor bör tas på allvar även genom att ifrågasätta om inte vissa ”manliga” aspekter saknas i psalmtexterna. Att deras gudsbilder genom sådana förändringar troligen blir mer spretiga är nog helt i överensstämmelse med Bibeln, som i detta avseende knappast är endimensionell.

Parallellt arbete med text och musik

Ovanstående kräver inte bara ett samarbete mellan teologer och poeter, här behövs också (kyrko)musikalisk expertis för att undvika ogenomtänkta kombinationer av text och musik i försöken att skapa en ”melopoetisk” helhet.²⁷

Det har ibland hävdats att en psalmboks texter är det primära

26 Värmon 1982; Nissers kommentar i *Psalternas väg* I nr 190; Birgitta Sarelin, ”Litteraturen om Lina Sandell” http://users.abo.fi/bsarelin/LinaSandell_Sb_teolbilaga.pdf

27 Edlund 1985.

och att musiken kan läggas till i ett senare skede. När exempelvis Västerås-biskopen Einar Billing 1934 föreslog ett parallellt arbete med musik och text avsågs detta av kyrkomötet som en ”oframkomlig väg”.²⁸ Femton år tidigare hade Strängnäs-biskopen Gustaf Aulén efterlyst samma arbetsmetod. Utan ett sådant samarbete har resultatet ofta blivit ytterligare revisioner. Harald Göransson, den musikaliskt huvudansvarige i 1969 års psalmbokskommitté, påminde i sin sista bok om psalmförfattaren J O Wallins ord 1811 att melodin utgjorde ”liksom andan av en psalm”.²⁹ Ordföranden i samma kommitté Olle Nivenius talade gärna om de ”två vingar” som gav en psalm ”flygförmåga” – texten och musiken. Utan att påstå att poesin och teologin är oviktiga kan det konstateras att melodin ibland uttrycker mer än orden genom bestämda associationer till advent, julmorgon eller skolavslutning. Musiken utgör ingen oväsentlig detalj av en psalm.

Tas detta på allvar blir det viktigt att genomföra ett *parallellt* arbete med musik och text redan från början. Melodier är långt svårare att ändra än ord och formuleringar. Ska en välfungerande helhet nå måste orden därför ofta anpassas till melodins tyngdpunkter och linjeföring. Det innebär naturligtvis inte att också melodier kan bli utdaterade eller kan behöva justeras. Den ökade historiska kunskapen om äldre melodier möjliggör vissa revideringar, men troligen ändå bara undantagsvis. Framför allt är det problematiskt när nya och bra texter ibland får spridning genom tämligen ogenomtänkta och formlösa melodier, där inte bara aspekter av kvalitet och slitstyrka saknas utan även relationen till ett liturgiskt sammanhang i vilket en stor grupp människor ska sjunga tillsammans. Församlingssång har trots allt speciella förutsättningar. Litteraturforskaren Inger Selanders analysmodell för relationen mellan text och musik bör här kunna vara till nytta.³⁰ Hon menar att melodi och ackompanje-

28 Nisser 2005; Aulén 1919.

29 Göransson (red.) 2003, s. 5. Se även Göransson 2002 och Arvastson 1975, s. 70.

30 Selander 1999, s 43-77; Selander 2000; Selander 2002. Inger Selander analyserar flera psalmer i Selander 2008, s. 69ff.. Se även Dillmar 2015b, s. 358.

mang bör analyseras i relation till (1) textens rytm/meter, (2) textens grammatiska och syntaktiska struktur, (3) textens stämningssinnehåll, (4) textens semantiska innehåll samt (5) stilmässiga uttryck.

Modell från Hymnologiska institutet

Ett parallellt arbete med text och musik genomfördes inom det 1960 bildade *Hymnologiska institutet*. Oavsett hur man vill beskriva utgåvan *17 Psalmer med koraler* från 1966, finns det mycket att lära av arbetsmetoderna. Tanken på ett hymnologiskt institut växte fram efter att kyrkomötet 1958 avvisat ett förslag om psalmbokstillägg, med motiveringen att det saknades nya texter och melodier.³¹ Institutet bildades för att få fram just sådana och begreppet ”institut” valdes för att beteckna en ”mer varaktig” verksamhet. Det påpekades då att om Sverige 1937 fått en psalmbok med en ”stamdel” för ”det förblivande arvet” och ett tillägg som gav rum för ”experiment och förnyelse”, så hade ett länge provat material redan förelegat.

Genom skrivelser till författare och kompositörer efterlystes både nya psalmtexter och melodier. Bedömningen av inkomna bidrag utlovades bli ”sträng och återhållsam” i syfte att undvika ”likgiltigt material”. Placeringen i Stora Sköndal, där en utbildning av kyrkokantorer också fanns, möjliggjorde att nya alster lätt kunde testas. Bedömningen skulle inte bara vara teoretisk utan även kopplas till praktik. Tänkbara sånger skulle också prövas ”i praktiken” vid församlingsaftnar främst i Stockholm. Redan efter ett år fanns ett 20-tal antagna sånger, som bland annat hade prövats under Kyrkornas dag på Skansen. Godtaget material skulle på ekumenisk bas ”ställas till förfogande för kyrkor och samfund”. Honorar utgick för det som publicerades, men all ”ägar- och dispositionsrätt” kvarstod hos de enskilda bidragsgivarna. Några kompositionstekniska råd gavs inte i inledningsskedet, utom ”det självklara påpekanet” att nya psalmer borde få ”en ny ton”, men en sådan att ”en helt vanlig församling

31 Om Hymnologiska institutet, se Dillmar 2015d, s.12 off. med källhänvisningar. För Liturgiska nämndens arbete med restauration av äldre psalmer, se Dillmar 2015c, s. 88ff.

kan sjunga melodierna”. Tonsättarna uppmuntrades av Harald Göransson att utforma sina melodier ”radikalt eller mera konservativt, allt efter vederbörande tonsättares eget kynne och textens art”. Nya melodier hade efterfrågats redan i arbetet med 1939 års koralbok och arbetsmodellen hade senare använts inför utgåvan *Kyrkovisor för barn* 1960. Hymnologiska institutet meddelade att ”alla är välkomna att medarbeta”, inte bara ”det allra invigdaste [!] fackfolket”. Många musikbidrag bedömdes som fullt godtagbara, men eftersom det bedömdes ”så utomordentligt betydelsefullt att en ny psalmtext får en riktigt slående och kongenial melodi från första början” önskade institutet ännu fler att välja bland. Rätt melodi kunde betyda ”liv eller död” för en text. Accepterade melodier kunde därför också ibland omarbetas och finjusteras.

”Enkla melodiska visor istället för psalmer” – det senare uppfattade som en speciell kategori – kunde motiveras med att kyrkans musik inte fick bli så exklusiv att bara ett fåtal kunde omfatta den. ”Naturlig enkelhet måste finnas.” Detta ansågs dock inte kunna åstadkommas genom att element från popmusiken togs upp, kyrkan kunde ju inte ständigt byta musikstil. ”Jag har inget emot att musik av popkaraktär sporadiskt framförs i kyrkorummet” hävdade Göransson 1965. Problemet var att popmusiken på grund av sin föränderlighet inte gick att ”passa in mer reguljärt i kyrkans musikliv”, i så fall skulle psalmboken behöva bytas ut vartannat år. Däremot pågick seriösa försök att få fram en ”naturlig enkelhet”, där man inte prutade på konstnärlig hållbarhet. ”Varför ska det för övrigt vara begripligt och enkelt alla gånger? Kyrkans budskap är så oerhört – det måste finnas utrymme för det mysteriösa och oerhörda i detta budskap i dess musik.” Göransson kunde mycket väl föreställa sig hur detta uttrycktes i ultramodern och elektronisk musik.

Även ”modern dikt” beskrevs ha en funktion i ”normala” gudstjänster, exempelvis arbetade kompositören Sven-Eric Johanson med en serie kantater för kör och församling, där bibeltexten skulle brytas mot nutida diktares uttryck för tvivel och tro. Hymnologiska institutets ledare Anders Frostenson markerade ändå att den konstnärliga utformningen inte var mest avgörande, psalmen skulle

främst förmedla ett trosinnehåll och tåla ”ett långt och hårt slitage”. Information om ”Psalmbokens förnyelse” spreds via radio och tidningar, men också genom församlingsaftnar och stiftssamlingar. I *Bonniers Litterära Magasin* hävdade litteraturprofessor Staffan Björck att kontrasten mellan den bestående psalmen och den flyktiga schlagern inte fick utjämnas. Institutet borde enligt honom främst arbeta med nya poetiska former. Någon skarp gräns mellan poesi och kyrklig psalm existerade inte, utom att psalmgenren förutsatte viss renlärighet samt kollektiv brukbarhet, den utgjorde ett ”gemenskapens språkrör”.

Bedömningsproceduren var både lång och krävande. Efter en första grovsällning gick insända texter ut till en större, mer allsidigt sammansatt bedömningsgrupp som bestod av ett 30-tal mycket välmeriterade kritiker. Deras svar skickades sedan till institutets centrala psalmkommitté. Omdömena sammanställdes och skickades till bidragsgivarna för eventuell bearbetning.

Accepterade texter skickades ut till en tonsättargrupp. Inkomna melodier bedömdes av Harald Göransson och Torsten Sörenson (en kort period även Sven-Erik Bäck), vilka anonymiserade dem och sände dem till kommitténs ledamöter för bedömning. På varje text inkom ungefär 25 melodier, vilket resulterade i en ganska hård sällning. Egentligen hade avsikten varit att en kritikergrupp skulle bedöma melodierna, men det tycks inte ha fungerat. Efter att kommittén sagt sitt blev det ofta ytterligare turer mellan författare, kommitté och tonsättare. Inte sällan behövde texten ifråga bearbetas i relation till musiken. Om både bedömaren och psalmkommitténs ledamöter var positiva ”antogs” text och musik, men om det förelåg tveksamheter ägde kommittén utslagsröst. I februari 1965 hade alltså 17 (av totalt 700 insända) melodier valts ut för publicering.

Parallellt undersökte Hymnologiska institutet även en del ”outnyttjat gods” i den ”klassiska” psalmskatten liksom äldre hymner. Flera tyska och engelska psalmer översattes för att användas i Sverige.

Text och musik i 1969 års psalmbokskommitté

1969 års psalmbokskommitté övertog efter ”obetydlig justering” Hymnologiska institutets arbetsmodell och material, vilket inkluderade ett 100-tal opublicerade texter, många med musik.³² Likaså fortsatte det vid institutet påbörjade översättningsarbetet av medeltida hymner och sekvenser. När psalmbokskommittén presenterade sin första utgåva 1971 avslöjade Göransson att man även hade provat att utgå från musiken, trots att tonsättare sällan skrev ”rätt ut i luften” utan oftast behövde ord för sin inspiration – men inte heller ville befatta sig med dåliga dikter. Text och musik hade i flera varv vandrat fram och tillbaka mellan tonsättare och författare för att skapa en enhet. Inledningsvis tycks ingen större kontakt ha förelegat mellan tonsättare och poeter. Texterna var inte heller slutgiltiga då de tonsattes, både melodier och texter genomgick därför i flera fall revisioner. Enligt Anders Frostenson ville Göransson inte tala om en ”psalm” förrän text och melodi förelåg ”i en riktig förening”.

Psalmbokskommitténs uppdrag var att skapa ett förslag till psalmbokstillsättning, vilket också presenterades 1975. Kommittén valde tillsammans med en grupp bedömare ut ungefär 800 texter ur svenskt och utländskt material, vilket bland annat omfattade 1 000 nyskrivna svenska texter. De godkända texterna granskades ingående, frågorna gällde om innehållet var nytt och om teologi och språk ägde äkthet, originalitet, dynamik och pregnans. Efter granskningen återstod 300 texter som sändes till kommitténs musikgrupp. Den kontaktade ett stort antal in- och utländska tonsättare men letade också efter redan publicerade melodier.

Totalt granskades 1500 nykomponerade melodier. Bedömningsgruppen var större än inom Hymnologiska institutet. Texter som saknade godtagbara melodier skickades till tonsättarna för nya kompositionsförsök. De ändringar som gjordes i vissa melodier framstår inte alltid som konsekventa. Det ansågs till exempel svårt för församlingarna att sjunga en melodi i femtakt, däremot gick tolvton bra.

³² Om Psalmbokskommitténs arbete, se Dillmar 2015d, s. 154ff. med källhänvisningar.

I samband med presentationen av utgåvan 1975 markerade Anders Frostenson att den inte bara innehöll ”lättsmält” gods.³³ Argumentet löd: ”Vi slopar inte Bibeln för att den är svår.” Det fanns behov av musikalisk och textlig bredd. En framträdande svensk musikpersonlighet, Arne Domnérus, berömde för sin del resultatet med följande ord: ”Grundprincipen för dem som arbetat fram psalmbokstillägget har varit att få en så stor variation som möjligt. Där tycker jag de lyckats.”³⁴ Kyrkomötet kände sig dock inte förhindrat att ändra en hel del i kommitténs förslag, vilket i delvis omarbetad form (*Psalmer och visor* 1976) sedan skulle provas under 10 år. En andra tilläggsdel presenterades 1981/82 och bidrog till ökad internationalisering av psalmsurvalet. Viktiga här var också de i hög grad franskt inspirerade psaltarpsalmerna med församlingsomkväde, de beskrevs stolt av Göransson som ”en absolut nyhet i svensk tradition”.³⁵ Gentemot denna samling blev kyrkomötets kritik mildare, även om ett antal nya sånger infördes. Båda samlingarna bidrog till att etablera ett nytt och vidare svenska psalmbegrepp än tidigare.

Parallellt med detta fortsatte arbetet på en revision av psalmbokens äldre psalmer. Språkliga förändringar och framväxande feministisk teologi utgjorde anledningar, men många texter anpassades också till sina melodier för att åstadkomma en bättre helhet mellan text och musik. De äldre melodier som hade ”(åter)rytmiserats” sedan 1950-talets mitt fungerade inte alltid så bra med texter från 1937 års psalmbok och flera exempel finns på hur revisioner utgick från melodins betoningsmönster och höjdpunkter. Bearbetningsförsök reviderades och ändrades, ibland uppfattades bildrikedomen vara för stor, ibland fick sångaren ”munnen full av konsonanter”. Under historiens gång hade melodibyten skett som nu i vissa fall återtog. En brist på klara målsättningar och osäkerhet om vad kyrkomötet egentligen ville uppnå utgjorde en hämsko i arbetet, där det nordiska samarbetet så småningom också körde fast i detaljer och

33 Frostenson 1975.

34 Domnérus 1975.

35 Göransson 2001, s. 243.

bröt samman. Olika nationella meloditraditioner, så kallade folkliga koralmelodier, fick därigenom större plats, liksom de ekumeniska sångerna.

Arbetsmodellen från Hymnologiska institutet och Psalmbokskommittén är väl värd att ta vara på i en framtida revidering av Svenska kyrkans psalmbok.

Ackompanjemang

Diskussioner om orgeln ska ”leda” eller ”ackompanjera” församlingssången tycks numera vara passé. Det ena utesluter ju inte det andra. Psalmsången ackompanjeras nu också av ett flertal olika instrument, i den mån psalmerna inte sjungs á cappella eller med stöd av kören. De många olika modellerna och instrumenten är helt i enlighet med rekommendationerna i 1971 års utgåva *71 Psalmer och visor*. Fortfarande är nog ändå orgeln det vanligaste sättet att stödja församlingen i sången. Vid många gudstjänster medverkar ju ingen kör och kyrkan kan vara av en storlek som gör att kyrkomusikerns röst hörs ganska svagt. Att han eller hon själv sjunger med i psalmen under sitt ackompanjemang är däremot både självklart och viktigt. Något som inte alltid tycks självklart är att orgelspelet till psalmsången inte alls behöver följa någon koralboks musikaliska satser.³⁶ Ingen sådan är auktoriserad i den meningen att organister *måste* spela efter dem, de är fria förlagsutgåvor. Enbart melodin och rytmen är fastlagd, harmoniseringarna utgör bara förslag – om än genomtänkta sådana. Naturligtvis bör alla kyrkomusiker visa respekt för psalmsången och sträva efter ett bra ackompanjemang. Friheten får inte bli någon ursäkt för dålig förberedelse. Men friheten i ackompanjemanget får inte heller glömmas.

Svenska koralböcker har i stort sett likadana ut i 200 år, och jag tror det börjar bli dags för en ny utformning om psalmernas melodier ska fortsätta att leva i församlingarna. Sättningarna är av

³⁶ Frågan klarlades redan i diskussionerna kring Knut Peters och Albert Runbäcks *Svensk koralbok* 1940 (den s.k. Gleerupska koralboken), se Mörck 2017, s. 127ff., liksom SOU 1985:17, s. 58f.

tradition nästan undantagsvis utformade enligt modell för fyrstäm-
mig kör, vilket ibland är mindre lyckat. Ibland samspekar detta med
den (oftast bland präster) utbredda oviljan att välja psalmer som
församlingen inte kan (men naturligtvis skulle kunna lära sig!). Sam-
mantaget leder det till en ständigt reducerad gemensam sångskatt i
församlingarna. Att detta berör vårt gemensamma svenska kulturarv
är en aspekt som är värd att beakta.

Efter många års erfarenhet som kyrkomusiker vill jag därför av-
slutningsvis lämna ett förslag på hur koralboksutgåvor skulle kunna
bli mer funktionella. Förslaget är testat och utvecklat i samarbete
med flera av mina orgelelever, som jag här vill tacka för konstruk-
tiva synpunkter. Förslaget är fullt användbart även när psalmerna
ackompanjeras på piano eller av flera olika musiker. Utgångspunk-
ten är att uppmuntra till sång, vilket kräver att församlingen ”hör”
melodin. Om den spelas med en tydligt hörbar solostäm-
ma i orgeln – eller av en annan instrumentalist när sådan finns tillgänglig – kan
församlingen lättare ”höra ut” även en melodi som används mera
sällan. Inte minst yngre personer och sporadiska kyrkobesökare som
kanske aldrig hört dessa sånger behöver sådan hjälp.

Flertalet kyrkorglar har två manualer och pedal vilket möjliggör
ett sådant spelsätt. En traditionell koralställning noterad på två not-
system är då inte optimal för organisten att utgå från. Mitt förslag
gör att han eller hon slipper läsa ihop koralernas alt- och tenorstäm-
ma, vilka i koralböcker är skrivna på olika notsystem och därmed har
två olika klaver. Att behärska detta kräver lång övning och leder ofta
till att många organister spelar hela satsen på en och samma manual,
istället för att lyfta fram melodin genom en solostäm-
ma eller spela den en oktav högre. Ofta är också pedallinställningen i orgelmusik tryckt
på ett eget notsystem. Kort och gott återgår mitt förslag på normal
notationspraxis för orgelmusik.

Enligt min åsikt behöver även många ställningar i 1987 års koral-
bok förnyas. Ibland klingar deras ”historiska riktighet” onödigt
fattig på orgel.³⁷ Detta arbete skulle med fördel kunna läggas ut på

³⁷ Avsikten var att hämta ställningar från den tid då melodin skapades, vilket

en större grupp verksamma organister. Möjligen skulle det bästa för den goda sakens skull – psalmsångens framtid – vara att bygga upp en nätbaserad ”ackompanjemangsbank” med många alternativa sättningar.

Den ackordanalys som mitt förslag innehåller relaterar inte till de ackord som finns tryckta i psalmboken, utan återspeglar istället koralbokens sättningar. Psalmbokens ackordanalys är skapad för gitarrspel och idiomatisk för detta, men upplevs ofta som mindre lyckad vid orgelspel. Idag – till skillnad från när koralboken utarbetades för drygt trettio år sedan – är kyrkomusiker (inte minst blivande sådana) liksom gehörsmusiker i allmänhet ganska väl bevandrade i denna typ av notation. Den skulle därför kunna bli en brygga till den mer traditionella notation som notbilden i övrigt presenterar. Det omvända skulle naturligtvis också kunna inträffa. Viktigt är också att det lämnas en fri anteckningsyta där organisten kan notera sin egen alternativa harmonik, allteftersom en sådan växer fram. Synnerligen värdefullt är att harmonisera koralerna olika i olika strofer vilket kan underlättas av egna anteckningar. När det slutligen gäller understrykningarna i psalmtexten är de motiverade av att texten i koralböckerna är oerhört sönderhackad då noter och stavelser av layoutskäl måste följas åt. Av egen erfarenhet vet jag att det under orgelspelet kan vara svårt att uppfatta textinnehållet. Understrykningarna kan ge organisten hjälp att inombords betona vissa för betydelsen viktiga stavelser (utan att egentligen förlänga dem rytmiskt). Bågar respektive snedstreck avser att tydliggöra om meningen går vidare eller är avslutad och att en frasering av melodin därför är motiverad. Snedstrecken markerar alltså inte, som i vissa psalmböcker, versradernas slut. Överkliningar är inte ovanliga i psalmer och det är i orgelspelet viktigt att göra tydliga textfraseringar. Om organisten förstår och lyfter fram psalmens text ger det ofta en positiv effekt på församlingens sång.

ibland medförde att det blev körsättningar som tyvärr klingar onödigt sparsamt på orgel. Samma problematik gäller till exempel för afrikanska sånger. Frågan kan också ställas också om trestämmiga sättningar fyller någon funktion, om de inte hellre borde samlas i en egen utgåva.

♩ ≈ 106

1. Gud, vår Gud, vi lo - var dig, / vi be-kän - ner dig, o Her - re, / dig som är - till
 2. Ke - ru - bim och se - ra - fim, äng - lar, mak - ter sjung - er e - vig, ro - par u - tan
 3. Skyn av vitt - nen lo - var dig: / trons pro - fe - ter och a - post - lar, him - la - ska - ran
 4. Dig, vår Fa - der, stor i nåd, o - fatt - bar i makt, och ä - ra, / och din san - ne,

F Dm Bb C7 F F Dm Am Gm BbΔ7 F/C C F Dm

Även koralbokens mer utpräglade pianosatser behöver revideras. De utgjorde en nyhet när de nuvarande koralböckerna utarbetades och bär flera drag av barnsjukdomar. Alltför ofta fick de pop- och gospelinspirerade sångerna färg av traditionellt koralspel. Även Harald Göransson instämde i denna kritik och erkände att vissa sättningarna var ”dåliga, icke stilriktiga och fattiga”.³⁸ Han hade själv önskat presentera de visartade sångerna med enbart melodi och ackordanalys, men tvingades ta hänsyn till starka önskemål om enkla satser som också kunde spelas på orgel. Han ursäktade sig genom att påminna om att ingen var tvungen att spela dessa sättningar.

Diskussionen tydliggjorde problematiken kring en koralbok, vilken fortfarande är giltig: alla pianosättningar bör relateras till nutida notationspraxis av liknande melodityper, men samtidigt måste hänsyn tas till den ibland enkla musikaliska nivå som föreligger i många församlingar. Kanske krävs generellt sett flera olika sättningar för olika instrument? För visartade melodier räcker det möjligen med melodi och en ackordanalys, men andra musikstilar kan behöva mer utarbetade satser som den enskilde kyrkomusikern kan utgå ifrån och lära sig av och kanske även överföra till orgeln. Även den kan ju faktiskt spelas på olika sätt. Arbetet med att skriva sådana satser bör göras av personer med god kunskap på området.

³⁸ Göransson 1985.

Sammanfattning

Att Svenska kyrkan bestämt sig för att påbörja en revision av den nuvarande psalmboken bottnar troligen främst i språkliga och teologiska skäl. Syftet med ovanstående artikel har varit att påminna om att musiken utgör en integrerad del av psalmernas helhet. Musiken måste i sina många aspekter därför tänkas in i revisionsarbetet – och det redan från början.

Summary

Anders Dillmar, Ph.D. in Musicology, Master in Theology, organist
University of Lund, Uppsala Cathedral
andersdillmar@gmail.com

The last ambitious revision of the Swedish hymnal was instigated in a hymnal committee in 1969 and resulted in the Swedish hymnal of 1986 (*Den svenska psalmboken*). Since that point the Church of Sweden has produced additions and appendices of a semi-official hymnal status: *Psalmer i 90-talet* (“Hymns in the 1990s”) and *Psalmer i 2000-talet* (“Hymns in the 2000s”), in addition to further collections of less official status. This study revisits the 1986 revision and later work, trying to identify aspects of successful choices and methods with those less successful. It is argued that it is vital to let musical aspects be at the core of the matter in committee work, and that work with hymnals has to follow principles and methodologies that are well-reflected and transparent.

Källor och litteratur

- Appelqvist, Tomas, 2014, ”Språk och ecklesiologi i reformationstida kyrkoordningar”. *Framtidens gudstjänst?: kyrkohandboksförslaget granskat = Svenskt gudstjänstliv* 89, s. 21.
- Arvastson, Allan, 1975, *Svensk Psalm genom tiderna*. Lund: Liber.
- Aulén, Gustaf, 1919, ”I psalmboks- och koralfrågan”. *Vår lösen*, nr 8.
- Cecilia: katolsk gudstjänstbok. Musikutgåva I*, 2013. Stockholm: Katolska liturgiska nämnden.

- Christoffersen, Svein Aage, 2019, "Musikk og metafysisk undring i Luthers teologi". Harald Rise (red.), *Lutherske perspektiver på liturgisk musikk*, s. 13-34. Oslo: Novus forlag.
- Den svenska psalmboken*, 1986. Stockholm: Verbum.
- Dillmar, Anders, 2001, "Dödshugget mot vår nationella tonkonst": *Hæffnertidens koralreform i historisk, etnohymnologisk och musikteologisk belysning* Diss., Lunds universitet.
- Dillmar, Anders, 2015b, *Harald Göransson som musikpedagog & folkbildare: kyrkomusikens förändring i Sverige under 1900-talets andra hälft*. Skellefteå: Artos.
- Dillmar, Anders, 2015c, *Harald Göransson & gudstjänstmusikens omvandling: kyrkomusikens förändring i Sverige under 1900-talets andra hälft*. Skellefteå: Artos.
- Dillmar, Anders, 2015d, *Harald Göransson och psalmsångens förnyelse: kyrkomusikens förändring i Sverige under 1900-talets andra hälft*. Skellefteå: Artos.
- Domnérus, Arne, 1975, *Vår kyrka*, nr 18.
- Eckerdal, Lars, 1990, PM om pågående psalmboksforskning. Lund: Musikvetenskapliga institutionen.
- Edlund, Lars, 1985, "Replik om Sampsalm". *Signum*, nr 8.
- Engström, Bengt Olof, 1997, *Ny sång i fädernas kyrka. Församlingsången i Svenska kyrkan efter införandet av Den svenska psalmboken 1986*. Stockholm: Edition Reimers.
- Erséus, Torgny, 1997, "Den svenska psalmboken 1986 – ett trendbrott". Intervju med Bengt Olof Engström i *Mixturen* nr 6.
- Frostenson, Anders, 1975, *Kyrkomusikernas tidning* 5B och 6B.
- Göransson, Harald, 1985, "Om popmusik i Koralboken". *Kyrkomusikernas tidning* nr 15/16.
- Göransson, Harald, 2001, "Svenska kyrkans böcker". *Hundra år. Kyrkomusikernas Riksförbund 1901-2001*. Stockholm: Kyrkomusikernas Riksförbund, s. 215-248.
- Göransson, Harald, 2002, "En något vingklippt psalmbok". *Kyrkomusikernas tidning*, nr 1, s. 12-13.
- Göransson, Harald (red.), 2003, *Tjugotvå psalmer & andliga visor genom fem sekler* (Kungl. Musikaliska akademiens skriftserie 100). Stockholm: Atlantis.
- Haeussler, Armin, 1967, "The struggle for better hymnody", Johannes Riedel (red.), *Cantors at the Crossroads. Essays on Church Music in Honor of Walter E. Buszin*. St. Louis: Concordia House.
- Ingalls, Monique M., 2018, *Singing the Congregation. How Contemporary Worship Music Forms Evangelical Community*. Oxford: Oxford University Press.
- Kyrklig kungörelse 1986:2
- Kyrkomötets uttalande om undervisning, 20 november 2019.
<https://www.svenskakyrkan.se/kyrkomotets-uttalande-om-undervisning>.
- Kyrkoordning med angränsande lagstiftning för Svenska kyrkan, 3 uppl. Stockholm: Verbum.
- Lundberg, Mattias, 2018a, *Martin Luthers egna toner och ord om musik*. Skellefteå: Artos.

- Lundberg, Mattias, 2018b, "Vad tror vi att psalmboken är?". *Svensk Pastoraltidskrift* nr 21.
- Lövgren, Oscar, 1964, *Psalm- och sånglexikon*. Stockholm: Gummesson.
- Mörck, Erkki, 2017, "Guds speleman", "Vår Herres kantor": *Albert Runbäck 1894-1974*. Lund: Arken.
- Nelson, Karin, 2019, "A critical assessment of new liturgical music". Harald Rise (red.), *Lutherske perspektiver på liturgisk musikk*, s. 219-237.
- Nisser, Per Olof, 2005, "Gustaf Aulén och korallboksarbetet 1937-39". *Föreläsningar hållna vid Strängnäs stiftshistoriska sällskaps årsmöten 1997-2004*, s. 22-35. Eskilstuna: Lokalhistoriska sällskapet i norra Södermanland.
- Nisser, Per Olof & Selander, Sven-Åke, 2006, "Den svenska psalmboken 1986 i Svenska kyrkan". *Psalm i vår tid = Svenskt Gudstjänstliv* 81, s. 11-43.
- Olofsson, Rune Pär, 1958, *Ny psalmbok*. Stockholm: Sveriges kristliga studentrörelse.
- Porter, Mark, 2017, *Contemporary Worship Music and Everyday Musical Lives*. London: Routledge.
- Psalmernas väg. Kommentarer till text och musik i den svenska psalmboken*, 4 band, 2014-19, Per Olof Nisser, Inger Selander & Hans Bernskiöld (red.). Visby: Wessmans.
- Salmesang. Grundbog i hymnologi*, 2014, Peter Balslev-Clausen & Hans Raun Iversen (red.). København: Det Kgl. Vajsenhus' Forlag.
- Sarelin, Birgitta, "Litteraturen om Lina Sandell". http://users.abo.fi/bsarelin/LinaSandell_Sb_teolbilaga.pdf
- Selander, Inger, 1999a, *Perspektiv på moderna psalmer* (AF-stiftelsens skriftserie 3). Stockholm: AF-stiftelsen Psalm och sång.
- Selander, Inger, 2000, "Hymnologi som interartiell praktik: Bo Setterlind-dikt i möte med koraler". J-O Aggedal, C-G Andrén & Anna J. Evertsson (red.), *Kyrka - universitet - skola. Teologi och pedagogik i funktion. Festskrift till Sven-Åke Selander* (Religio 52), s. 99-119. Lund: Teologiska institutionen.
- Selander, Inger, 2002, "Det tänds ett ljus". Christian Kock (red.), *Metrik & musik* (Skrifter utgivna av centrum för metriska studier 13), s. 191-218. Göteborg: Rhetor.
- Selander, Inger, 2008, *När tron blir sång. Om psalm i text och ton*. Skellefteå: Artos.
- Setterlind, Bo, 1960, *Psalmer i atomåldern* (Studentrörelsens småskrifter 23). Stockholm: Sveriges kristliga studentrörelse.
- SOU 1985:17. *Den svenska psalmboken. Historik, principer, motiveringar*, volym 2. Slutbetänkande av 1969 års psalmkommitté. 1985. Stockholm: Liber."

